

# Extra City

centrum voor hedendaagse kunst

**Extra City, Centrum voor heden­daagse kunst, Antwerpen, België.**

## Letter to Leopold

*Letter to Leopold*, het door Extra City gepre­sen­teerde project, brengt zo'n tien deel­nemers samen in een reflectie over de geschiedenis van België, zijn geglobaliseerde dimensie in de moderniteit en zijn huidige bijdrage en implicaties voor Europa en een Europees beleid. Leopold verwijst naar Leopold II, Koning van België tot 1909, eigenaar van de 'privé'-kolonie 'Congo-Vrijstaat', die later overgedragen werd aan de staat België en in 1960 onafhankelijkheid ver­wierf onder de naam 'Democratische Republiek Congo'. Niet in het minst door Joseph Conrads roman *Heart of Darkness* begon een gestage uitdrukking van het koloniale imaginaire te ontstaan. Een breder collectief bewustzijn van de werkelijkheden in koloniaal Congo, van de relaties die het heeft gevormd en de schaduwen die het nog altijd werpt, groeide pas in 1998, met het verschijnen van een historische studie van Adam Hochschild, met als titel *King Leopold's Ghost*, en daaruit voortvloeiende studies en documentaires van verschillende auteurs. In de tentoonstelling *Letter to Leopold* wordt er over dit historisch erfgoed gereflecteerd met behulp van esthetische strategieën die het structureren van het politiek imaginaire onderzoeken. Welke relaties zijn ingebed in de beelden en verhalen die de geschiedenis bemiddelen? En welke relaties houden ze in of maken ze mogelijk? De 'brief' als formaat werpt de kwestie op van de persoonlijke positie van waaruit gesproken wordt. Hij reflecteert over de manier waarop het initiële adres een relatie uitlokt en bepaalt en vraagt naar de mogelijkheden om tot het verleden te 'spreken'. ■

Curator

**Anselm Franke**

Architectuur tentoonstelling

**Andreas Müller & Jesko Fezer**

**Jochen Becker**

metroZones Brussels Capital: From/To Europe #5

*From/To Europe*, een onderzoeks- en tentoon­st­ellingsproject in ontwikkeling, vertrekt van het idee dat de twee centrale gebieden van onderzoek – de wederzijdse relatie tussen Europa en haar kolonies sinds 1884 en de contemporaine stand van zaken in de wereldsteden die effectief bepaald wordt door migratie – aan elkaar verbonden zijn. Normaliter worden koloniale geschiedenis en migratiepolitiek afzonderlijk besproken.

De gedeelde, maar tegelijkertijd ongelijke relatie tussen het Noorden en haar kolonies werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verder geconsolideerd toen de Derde Wereld diende als strijdtoneel en belangrijke bron van grondstoffen en manschappen. De koloniale denker Frantz Fanon (Marinique/Algerije), evenals de meeste van de latere staatshoofden van de kolonies, diende in het Franse leger onder Charles de Gaulle en was zo direct betrokken bij de bevrijding van Europa van de Nazi's. De 8ste mei 1945 markeert niet alleen het einde van de Tweede Wereldoorlog maar ook de tijdelijke onderdrukking van de nationale bevrijdingsbeweging in het bezette Algerije dat de voedingsbodem werd van het anticoloniale verzet tegen Frankrijk zo'n tien jaar later.

"Tijdens de oorlog zagen we diegene die de dag voordien nog onze kolonisator was, naakt. We vochten zij aan zij, we ondergingen dezelfde honger en dorst, en leden hetzelfde verdriet. Het was duidelijk: er was geen wezenlijk verschil tussen ons. Maar de Fransen sloten makkelijker vriendschap met de vijandelijke Duitse soldaten dan met ons, hun zwarte bondgenoten. Dat ver­bitterde ons. Deze ervaringen veranderden vele dingen." – De Senegalese filmregisseur en oorlogsvete­raan Ousmane Sembène tijdens een lezing ge­houden in Tübingen op 19 september 1995.

Hoe vormt Europa zichzelf doorheen kolonialisme en migratie? Hoe hebben de contouren van deze ontwikkelingen en de wederzijdse relatie zich tot op de dag van vandaag gedefinieerd? En hoe zullen Europa's wereldsteden zich in de toekomst ontwikkelen? Dit zijn de referentiepunten waaruit het onderzoek voor het project voortvloeit.

Artistieke bijdragen

**Sonja Hohenbild (Berlijn):** The Long Shadow of the Colonial Update, or The Reinvention of Leopold II (2008) Foto's

Het monument dat zijn schaduw vooruitwierp, was opgericht in 1931 onder de titel "Ostende à son Génie Protecteur Léopold II". Het is onderdeel van het idee van koning Leopold II als "Bâtisseur" (architect) van de Belgische natie. Alsof men zo al vooruitliep op het uitbannen van de krachtige geest van de Congolese president Patrice Lumumba, die niet in het minst door de Belgische staat werd vermoord, door middel van een rigide geschiedschrijving die

zich als een net over België uitstrekt net als de Leopold II tunnels, boulevards en tramhaltes.

**Francesco Jodice (Milaan):** The Morocco Affair (2004), DVD, 22 min.

*The Morocco Affair* bevat een serie van 82 portretten van huizen in Marokko. Het project wordt plaats in de buitenwijken van Oujda, dertig kilometer van Afrika's Mediterrane kust nabij de Algerijnse grens. Infrarood technologie werd gebruikt om 's nachts te filmen tussen 17 en 23 maart 2004, een week na de terroristische aanslagen op de treinstations in Madrid. De meeste van de huizen zijn eigendom van MRE's (Marocains Résidents à l'Étranger), voornamelijk afkomstig uit België, Duitsland, Nederland, Frankrijk en Spanje. Het zijn over het algemeen vakantiehuisen, gebouwd door hun eigenaren met de hulp van hun inkomen, verdiend in de verschillende Europese landen waarnaar ze zijn geëmigreerd. (Francesco Jodice)

**Valérie Jouve (Parijs):** Grand Littoral (2003), DVD, 20 min.

Met: Raphaële Paupert Borne, Salah, Michèle Berson, Jo Abad, Rabah en Islam, Marie Ducaté, Abderaman Diakité, Triscia Mendy, Flavie Pinalet, Marie Mendy, Jo Thirion, Westley en Lester Mendy, Alain en Emma Huet

*Grand Littoral* is de naam van een voorstad van Marseille en van het lokale winkelcentrum. ... Het winkelcentrum omvat een universum van tegenstrijdige elementen bij zijn ingang. Ik wou dit gebied overbruggen. ... De kijkers gaan het winkelcentrum niet binnen: ze blijven in de periferie, in het niemandsland dat het centrum omringt. ... Het wordt ingenomen door de lokale bevolking die het gebruikt om er rond te hangen en te wandelen. ... Voor mij is de heuvel een heterotopie, terwijl de supermarkt niet in dat concept past. Ik moest mezelf verplaatsen in de supermarkt en mezelf in zijn doel indenken, ik kon zijn functie in het gebied niet begrijpen. Ik bestudeer niet de sociale kant van de voorstad, maar zijn territoriale eigenschappen. ... Er zit een donkere spanning in de film. Ik ben aldoor bang dat het plan te gemakkelijk leesbaar wordt. Ik probeer beelden te creëren met een maximaal aantal abstracte elementen om zo hun primaire doel te verbergen. (uittreksel uit gesprek tussen Valérie Jouve en Fabien Danesi.)

**Fahrettin Orenli (Amsterdam/Istanbul):** Somebody in the European Community (2001), DVD, 4 min.

In de Europese Gemeenschap weet een individu met zekerheid dat op het moment dat een aange­stoken lucifer op de grond valt en de magische cirkel raakt, deze in brand vliegt. In de cirkel zal de schorpioen zichzelf steken. (Fahrettin Orenli)

**Dierk Schmidt (Berlijn):** The Division of the Earth - Tableaux on the Legal Synopses of the Berlin Africa Conference (2005–08)

Tijdens de Berlijnse Afrika Conferentie in 1884-85, waaraan twaalf Europese landen, het Otomaanse Rijk en de VS deelnamen, kreeg de Belgische koning Leopold II de heerschappij over Congo, dat het paradigmatische voorbeeld werd van een zogezegd 'moderne' kolonie. Eén van de doelen van de conferentie was het opnieuw legitimeren en definiëren van het kolonialisme. Maar het echte doel van de conferentie was de realiteit van een Europese resolutie om conflicten te vermijden tussen de aanwezige staten. De zogenaamde 'Berlijnse grenzen', die tegenwoordig nog steeds de meeste grenzen bepalen op het Afrikaanse continent, werden toen gedefinieerd. De conferentie, voornamelijk van zakelijke aard, kan worden beschouwd als voorloper van de befaamde Economische Conferenties die recentelijk zijn gehouden. (Uittreksel uit een begeleidende tekst van *The Division of the Earth*) Ondanks het feit dat de pers beelden van de gebeurtenis publiceerde, is het tot op vandaag bijna onmogelijk om een adequaat beeld van de details van dit historische proces van kolonisatie te reconstrueren. Dierk Schmidts kritische concept van historische schilderijen beoordeelt en suggereert politiekhistorische perspectieven en de hedendaagse invloed op internationale wetgeving. De serie behandelt verschillende picturale methoden die hun oorsprong vinden in de traditie van statistische diagrammen en landkaarten aan de ene kant en modernistische (abstracte) schilderijen aan de andere kant. Naast deze conflictueuze combinatie tussen artistieke en wetenschappelijke beeldtaal, draagt het werk bovendien een fundamentele onverzoenlijkheid in zich, aangezien de aanpak niet gaat om het oplossen maar bovenal om het tonen van het probleem van het ontbreken van de weergave van de historische werkelijkheid. ■

**Peggy Buth**

**Untitled (image cycle from Desire in Representation) Foto's**

*Desire in Representation*, een kunstenaarsboek in twee delen, is het resultaat van een veelomvat­te­nd documentatie- en onderzoeksproject dat begon in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, gesticht in Tervuren (nabij Brussel) in 1907. Het combineert fotografisch documentatiemateriaal over de museale representatie van centraal Afrika en de kolonisatie met een verhaal gecreëerd aan de hand van uitspraken, reisverslagen en avonturenromans, archiefbeelden en historische documenten uit de hoogdagen van het kolonialisme in België en Duitsland. De focus in de publicatie ligt op de verlangens, verwachtingen en doelstellingen van de kolonisator en de manier waarop deze geuit worden in de portrettering van zichzelf en de 'ander'.

Het eerste deel van het boek, *Travelling through the Musée Royale*, toont afbeeldingen van de museale ruimten, individuele tentoonstellingen en details van verschillende opstellingen. Buths foto's ontbloten verandering en ontwikkeling, de kloven en corrigerende sporen die zichtbaar

worden in de visie op het tentoonstellingsconcept in de loop van de tijd. Het tweede deel *O, my Kalulu!* reconstrueert het verhaal van een Afrikaanse jongen die zijn opwachting maakt in de reisdagboeken van Henry Morton Stanley en in diens novelle *My Kalulu, Prince, King and Slave* (1873). Buth zet citaten uit de twee bronnen tegenover elkaar en confronteert ze met boekillustraties, fotoportretten en geschreven bronnen. Mythes over mannelijkheid en homo-eroticische verlangens worden zo verheven tot rode draad in Buths nieuwe verhaal.

In bijlage staan alle gebruikte bronnen vermeld en wordt naar verdere referenties verwezen via extra informatie en beeldmateriaal. De aanvullende informatie, foto's en filmstillis uit de museumdocumentatie, diverse archiefbeelden, internetfoto's, enzovoort, dienen als supplement en als link tussen beide boeken, maar vestigen bovendien ook de aandacht op andere aspecten van *Desire in Representation*. ■

**Christine Meisner**

The Present

Video's, tekeningen, verhalen

Warschau, Brussel, Kinshasa,

Kisangani

*The Present* toont het resultaat van een tweejarig onderzoeksproject van de Duitse kunstenaar­es Christine Meisner dat zij tijdens haar reizen volbracht, beginnende in het Centrum voor hedendaagse kunst te Warschau en later in België en in de Democratische Republiek Congo. De video's, tekeningen en verhalen beschrijven de historische relatie tussen Congo en Europa sinds het begin van de kolonisatie door België. De verschillende werken zijn benaderingen van die geschiedenis en haar herinnering en zijn gericht op die plaatsen waar de individuele ervaring, het collectieve geheugen en de politieke ontwikkeling elkaar kruisen.

*The Present* registreert een aantal aspecten van deze tot op vandaag de dag doorwerkende denkwaardige geschiedenis. Ontelbare interviews en ontmoetingen met mensen in Warschau, Brussel, Antwerpen, Kinshasa en Kisangani vertellen het verhaal van die geschiedenis en vormen de basis van het werk. Het project startte met het bevragen van de motieven van koning Leopold II, die zich in 1875 afvroeg 'of er in Afrika iets van belang te vinden zou zijn' en strekt zich uit tot de nog voortdurende achtjarige vredesmissie van de Verenigde Naties in de Democratische Republiek Congo. Tijdens deze honderd jaar was er nauwelijks een moment dat de Congolese bevolking niet onderhevig was aan koloniaal paternalisme, uitbuiting, dictatuur of oorlog. Het kolonialisme blijft een invloed uitoefenen op het heden. Twee verschillende collectieve herinneringen worden met elkaar geconfronteerd: de Congolees-Afrikaanse en de Belgisch-Europese herinnering, elk met een ander perspectief op de geschiedenis. In haar onderzoek stelt Meisner de vraag naar hoe de betrokkenen omgaan met het verleden en de vraag naar verantwoording, die tot op de dag van vandaag blijft bestaan. De antwoorden maken de gebeurtenissen los van de persoonlijke ervaring,

ze worden losgerukt uit de geschiedenis. Maar er is toch het bewustzijn van een onvoltooide geschiedenis die in de toekomst onder ogen gezien moet worden.

De kunstenaar­es verbond het project met een discussie over de auteur Jozef Teodor Konrad Korzeniowski, beter bekend als Joseph Conrad. De schrijver reisde in 1890 terug naar zijn geboorteland Polen om afscheid te nemen van zijn naasten. Conrad had een dreijarig contract afgesloten in Brussel om aan het werk te gaan als kapitein van een stoomboot op de Congostroom. Zoals zoveel Europeanen in die tijd hij besloten deel te nemen aan de nobele beschavingsmissie van koning Leopold II. Maar zoals Conrad later in het Afrikaanse land zou merken, zouden de hebzucht en de ongeëvenaarde wreedheid van de koloni­ale handelaren en machthebbers zijn geloof in de moraliteit van de missie doen wankelen. Acht jaar later schreef hij zijn herinneringen aan deze ervaringen neer in zijn roman *Heart of Darkness*. Ondertussen waren in Europa de misdaden van de Belgische koning in Congo algemeen bekend. De wrede koloniale mechanismen die ingezet werden om het land uit te buiten en die Joseph Conrad in zijn boek had blootgelegd, zijn in de laatste honderd jaar op verschillende manieren geïnterpreteerd. De titel van het boek verwijst naar Congo en de politiek die er bedreven werd. Nog in 2005 werd in de Duitse media de vraag gesteld of in het kader van de EUFOR-missie al dan niet een militaire macht naar de *Heart of darkness* moest worden gezonden. *The Present* volgt geografisch de reis van Conrad om de mythen en historische perceptie in relatie tot de huidige politieke situatie in Congo te bevragen.

Conrads spoor vertrekt in Warschau waar Meisner de structuur voor het project ontwikkelde. De eerste opnamen zijn gesprekken met Congolezen die geëmigreerd waren naar Warschau. Het onderzoek wordt voortgezet in Brussel waar Conrad het contract tekende met de 'Société Anonyme Belge pour le Commerce du Haut Congo' in de Brederodestraat. Het Koninklijk Afrika Museum, gefinancierd door Leopold II met geld uit zijn privé-kolonie Congo, geeft een beeld van het begin van de Belgische koloniale geschiedenis. De opnamen uit Brussel confronteren de alom vertegenwoordigde architectuur die de koloniale durf verbeelden met de realiteit dat Congolezen en Belgen naast elkaar leven. Diverse personen uit Brussel getuigen van het onafgeronde verleden. In Kinshasa en Kisangani in het binnenland van Congo ontmoette Joseph Conrad voor het eerst de koloniale machthebbers wiens inhumane houding hij zo levendig beschreef in zijn roman. In Stanleyville, het huidige Kisangani, vindt in het boek de ontmoeting plaats tussen Marlow en de legendarische Kurtz. In deze stad, het meest interessant voor het project, stelt Meisner de vraag hoe relevant de omgang met het koloniale- en postkoloniale verleden is voor een bevolking die net een burgeroorlog heeft meegemaakt en vecht om te overleven. De video's, tekeningen en verhaallijn uit de reizen vertellen over de doorwerking van het verleden in het heden, over de sporen van een geschiedenis die onder de oppervlakte nog steeds aanwezig is.

\*Christine Meisner is een Duitse kunstenaar­es wo­nend in Berlijn. Haar focus ligt op tekenen, video

